

การใช้วัจนกรรมอ้อมของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานตามสถานภาพทางสังคม

INDIRECT SPEECH ACTS OF STANDARD THAI SPEAKERS WITH DIFFERENT SOCIAL STATUSES

ชุตินชล เอมดิษฐ์

นิสิตปริญญาโทชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชาภาษาศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail : chutichol@gmail.com

บทคัดย่อ

การใช้วัจนกรรมอ้อม คือ การสื่อสารที่ความหมายของถ้อยคำไม่ตรงกับเจตนาของผู้พูดและเป็นกลวิธีแสดงความสุภาพที่สำคัญงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปภาษาและหน้าที่ของวัจนกรรมอ้อมในผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานตามสถานภาพทางสังคม ข้อมูลที่ใช้วิเคราะห์ได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บอกภาษาไทยมาตรฐานที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน ผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปภาษาในการใช้วัจนกรรมอ้อมได้แก่ ประโยคบอกเล่า คำถาม และคำสั่ง ส่วนหน้าที่ในการใช้วัจนกรรมอ้อมได้แก่ การใช้เพื่อแสดงความสุภาพและไม่สุภาพ โดยผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมเท่ากันกับผู้ฟังจะใช้เพื่อแสดงความไม่สุภาพมากที่สุด ตรงข้ามกับผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟังจะใช้เพื่อแสดงความสุภาพมากที่สุด อย่างไรก็ตามผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานนิยมใช้วัจนกรรมอ้อม

คำสำคัญ : วัจนกรรมอ้อม, ความสุภาพ, สถานภาพทางสังคม, ภาษาไทยมาตรฐาน

ABSTRACT

One common practice to convey politeness is through the use of indirect speech acts, by which the form of the utterance differs from the intended meaning of the speakers. The current study aims at studying the forms and functions of the indirect speech acts of standard Thai speakers with different social statuses. A questionnaire was employed to collect data for analysis from 30 standard Thai native speakers in Bangkok Metropolis. The results reveal different forms of indirect speech acts, namely, declarative, interrogative and imperative forms. In addition, it is also found that the indirect speech acts are intended to function both as showing politeness and impoliteness. When being used in a conversation between equal participants, indirect speech acts mostly function to show impoliteness. In contrast, when being used by a speaker whose status is lower than that of an addressee, the indirect speech acts tend to show politeness instead.

KEYWORDS : Indirect speech act, Politeness, Social status, Standard Thai

บทนำ

นักวิจัยปฏิบัติศาสตร์ได้ศึกษาเกี่ยวกับวัจนกรรมอ้อมเป็นจำนวนมาก และได้ให้ความหมายของวัจนกรรมอ้อมที่คล้ายคลึงกัน ยกตัวอย่างเช่น โทมัส (Thomus, 1995) ได้ให้ความเห็นว่าวัจนกรรมอ้อมเป็นการสื่อสารในลักษณะที่ความหมายของถ้อยคำไม่ตรงกับเจตนาของผู้พูด เช่นเดียวกับแนวคิดของเซอร์ล (Searle, 1975) ที่มองว่าวัจนกรรมอ้อมคือการที่ผู้พูดกล่าวถ้อยคำหนึ่งแต่มีความหมายเป็นอีกนัยหนึ่ง ฮาระ-คิม (Hara - Kim, 2004) อธิบายว่า วัจนกรรมอ้อม คือ การที่ความหมายแฝงของถ้อยคำ ไม่ตรงกับภาษาที่กล่าวออกไป นอกจากนี้บราวน์และเลวินสัน (Brown & Levinson, 1987) ได้เพิ่มประเด็นเกี่ยวกับการใช้วัจนกรรมอ้อมว่าเป็นกลวิธีที่แสดงถึงความสุภาพ โดยกลวิธีแสดงความสุภาพของบราวน์และเลวินสันคือ การหลีกเลี่ยงการคุกคามหน้า (face threatening) ทั้งทางด้านบวกและลบ โดยหน้าด้านบวกคือคุณสมบัติที่ต้องการเป็นที่ยอมรับของผู้ฟังและหน้าทางด้านลบคือสิทธิส่วนบุคคลของผู้ฟังจากการให้ความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าวัจนกรรมอ้อมหมายถึงการใช้ภาษาที่ความหมาย ประจำรูปคำหรือรูปประโยคของถ้อยคำ ไม่สอดคล้องกับความหมายตามเจตนาของผู้พูด โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้วัจนกรรมอ้อมมีหลายปัจจัย แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุด ซึ่งโทมัส (Thomus, 1995) ได้เสนอไว้คือ ปัจจัยสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง เนื่องจากผู้พูดมักใช้ภาษาแบบอ้อมกับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าเพราะต้องคำนึงถึงความสุภาพในการใช้ภาษามากที่สุด

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปภาษาและหน้าที่ของวัจนกรรมอ้อมของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้วัจนกรรมอ้อมกับสถานภาพทางสังคมของผู้พูด โดยมีสมมติฐานในงานวิจัยทั้งหมด 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก รูปภาษามีทั้งหมด 3 รูปแบบได้แก่ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม และประโยคคำสั่ง ประการถัดมาหน้าที่ของการใช้วัจนกรรมอ้อมมีทั้งหมด 5 ประเภทได้แก่ การประจบ การตำหนิ การหลีกเลี่ยงผลในทางลบ การแสดงนัย และการแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ประการสุดท้ายปัจจัยสถานภาพทางสังคมผู้พูดจะใช้วัจนกรรมอ้อมกับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้พูด และไม่นิยมใช้กับผู้ฟังที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกันหรือต่ำกว่า

วิธีดำเนินงานวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบเชิงปริมาณโดยข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการตอบแบบสอบถาม ที่เป็นการเติมเต็มบทสนทนาให้สมบูรณ์ (DCT) ซึ่งดัดแปลงจากแบบสอบถามของบลูม - กุลกา (Blum - Kulka, 1987) โดยเก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษาไทยมาตรฐานที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน

ผู้วิจัยได้กำหนดสถานการณ์สมมติขึ้น 12 สถานการณ์ โดยแต่ละสถานการณ์มีความแตกต่างทางสถานภาพทางสังคมระหว่างผู้พูดและผู้ฟังใน 3 ลักษณะ ได้แก่ ผู้พูดและผู้ฟังมีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ฟัง และผู้พูดมีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟัง

ตัวอย่างแบบสอบถามสถานการณ์ที่ 1

แนนและโบว์เป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งแนนไปซื้อของที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง และบังเอิญเจอโบว์ที่เพิ่งออกมาจากร้านทำผมพร้อมกับทรงผมใหม่ที่ดูแล้วไม่เหมาะกับเธอเลย เมื่อโบว์เห็นแนนจึงร้องทัก แล้วถามว่า

โบว์: "ผมทรงใหม่เป็นอย่างไรบ้าง สวยใช่ไหม"

แนน: _____

คำถาม หากท่านเป็นแนนท่านจะตอบโบว์ว่าอย่างไรในสถานการณ์นี้

จากแบบสอบถามดังกล่าวข้างต้น ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานจะต้องพิจารณาสถานการณ์สมมติว่าหากเกิดขึ้นกับตนเองแล้วจะสื่อสารในสถานการณ์นี้อย่างไร จากนั้นเขียนข้อความที่ต้องการสื่อสารลงในแบบสอบถามชนิดเติมเต็มบทสนทนา

ผลการศึกษา

เมื่อเก็บข้อมูลได้ครบจึงทำการจัดระเบียบข้อมูลโดยพิจารณาและคัดเลือกถ้อยคำที่เป็นวัจนกรรมอ้อมมาวิเคราะห์เท่านั้น โดยเกณฑ์ทางความหมายของวัจนกรรมอ้อมที่ใช้ในงานวิจัยนี้คือ การใช้ภาษาที่ความหมายประจำรูปคำหรือรูปประโยคของถ้อยคำไม่สอดคล้องกับความหมายตามเจตนาของผู้พูด

จากการวิเคราะห์พบถ้อยคำที่เป็นวัจนกรรมทั้งหมด 360 ข้อความ แบ่งออกเป็นวัจนกรรมอ้อมทั้งหมด 324 ข้อความ และไม่เป็นวัจนกรรมอ้อม 36 ข้อความ

จากนั้นเมื่อวิเคราะห์ข้อความที่เป็นวัจนกรรมอ้อมพบว่าบางข้อความประกอบไปด้วยรูปประโยคมากกว่า 1 ประโยค จึงต้องจำแนกข้อความออกเป็นข้อความย่อยตามเกณฑ์ทางความหมายของธนพรพรชัย สายหรั่ง (2542) ที่กล่าวว่า ข้อความย่อยเป็นหน่วยย่อยของข้อความใหญ่ที่นำมาประกอบกันมากกว่า 2 ข้อความขึ้นไป จึงกล่าวได้ว่า ข้อความใหญ่ 1 ข้อความอาจประกอบไปด้วยหน่วยประโยคจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์รูปประโยคในแต่ละข้อความเพื่อให้ได้รูปแบบและหน้าที่ของวัจนกรรมอ้อมที่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ข้อความย่อยแล้วทำให้ได้จำนวนของข้อความที่มีรูปประโยคแสดงวัจนกรรมอ้อมทั้งหมด 512 ประโยค โดยแบ่งรูปประโยคออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประโยคคำถาม ประโยคบอกเล่า และประโยคคำสั่ง

ยกตัวอย่างเช่น

- ตัวอย่างที่ 1 รูปประโยคคำถาม
"เรารู้จักมารยาทไหม"
- ตัวอย่างที่ 2 รูปประโยคบอกเล่า
"รู้จักมารยาทหน่อย"
- ตัวอย่างที่ 3 รูปประโยคคำสั่ง
"ไปเรียนมารยาทซะ"

จากตัวอย่างที่ 1 - 3 จะเห็นได้ว่าทั้งรูปประโยคคำถาม บอกเล่า และคำสั่ง ผู้พูดไม่ได้มีเจตนาตรงกับความหมายประจำรูปประโยค แต่ผู้พูดต้องการตำหนิผู้ฟัง

จากผลการวิเคราะห์รูปประโยค พบข้อความที่มีรูปแบบประโยคที่แสดงวัจนกรรมอ้อมทั้งสิ้น 512 ประโยค และพบจำนวนของรูปประโยคบอกเล่าทั้งหมด 415 ประโยค ประโยคคำถาม 93 ประโยค และประโยคคำสั่ง 4 ประโยค

ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความถี่ในการปรากฏของรูปประโยค

รูปประโยค	จำนวน	ร้อยละ
บอกเล่า	415	81.05
คำถาม	93	18.17
คำสั่ง	4	0.78
รวม	512	100

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่ารูปประโยคบอกเล่าเป็นรูปประโยคที่พบมากที่สุดในการใช้วัจนกรรมอ้อม รองลงมาคือ ประโยคคำถามและประโยคคำสั่งตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์หน้าที่ของการใช้วัจนกรรมอ้อม พบว่าหน้าที่ของการใช้วัจนกรรมอ้อมสามารถจำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกคือ การใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพ และประเภทที่สอง คือ การใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความไม่สุภาพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพ

หน้าที่ของการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพ เป็นวิธีการสื่อสารที่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟังเป็นหลักและหลีกเลี่ยงการทำให้ผู้อื่นเสียหน้าด้วยการรักษาหน้าตามแนวคิดของบราวน์และเลวินสัน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภทย่อยได้แก่

1.1 การหลีกเลี่ยงผลในทางลบ

หน้าที่นี้ผู้พูดใช้เพื่อไม่ต้องการทำร้ายจิตใจของผู้ฟัง และไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีหรือเกิดผลในทางลบนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 4 "ทรงเดิมดีกว่านะ"

จากตัวอย่างเป็นสถานการณ์ที่เพื่อนวิจารณ์ทรงผมของเพื่อน ผู้พูดไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกไม่ดีหรือเสียหน้า จึงเลือกใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อหลีกเลี่ยงผลในทางลบ

1.2 การแสดงนัย

ผู้พูดต้องการพูดเบื่อนัยเพื่อแสดงเจตนาบางประการของผู้พูด ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความสุภาพในการสื่อสาร ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 5 "บ้านอาจารย์ทางเดียวกับหนูเลย"

จากตัวอย่างเป็นสถานการณ์ที่นักเรียนต้องการให้อาจารย์ไปส่งที่บ้าน และใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อไม่เป็นการคุกคามหน้าในทางลบหรือบีบบังคับผู้ฟังมากเกินไป

1.3 การสั่ง

ผู้พูดต้องการหลีกเลี่ยงคำพูดที่แสดงการบีบบังคับผู้ฟัง โดยคำนึงถึงสิทธิส่วนบุคคลของผู้ฟังจึงเลือกใช้วัจนกรรมอ้อมที่มีหน้าที่แสดงถึงการสั่ง ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 6

"ผมอยากให้คุณอยู่ช่วยงานหน่อยจะได้ไหม"

ในตัวอย่างที่ 6 นี้เป็นสถานการณ์ที่เจ้านายต้องการให้ลูกน้องช่วยงาน จะเห็นได้ว่ารูปประโยคเป็นประโยคคำถามแต่ไม่ได้มีความหมายตามรูปประโยค กล่าวคือไม่ได้มีเจตนาให้ผู้ฟังตอบว่าได้หรือไม่ได้ แต่ได้คาดการณ์ไว้แล้วว่าผู้ฟังไม่สามารถปฏิเสธได้ แต่ผู้พูดมีการเลือกใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อไม่ต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกว่าคุณบีบบังคับมากเกินไป และเพื่อคุณภาพในการสื่อสาร

1.4 การขอร้อง

ผู้พูดต้องการให้ผู้ฟังมีทางเลือกมากขึ้น โดยมักใช้รูปประโยคคำถามหรือประโยคบอกเล่าเพื่อแสดงการขอร้องผู้ฟังและเพื่อให้เกิดความสุภาพในการสื่อสาร ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 7 "หนูติดรถอาจารย์ไปด้วยได้ไหมคะ"

จากตัวอย่างเป็นสถานการณ์ที่นักเรียนต้องการให้อาจารย์ไปส่งที่บ้าน และมีการใช้วัจนกรรมอ้อมในรูปประโยคคำถามเพื่อทำหน้าที่แสดงการขอร้องกับผู้ฟัง

2. การใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความไม่สุภาพ

ผู้พูดรู้สึกไม่พอใจกับการกระทำของผู้ฟัง จึงใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความไม่พอใจกับผู้ฟัง โดยสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทย่อยได้แก่

2.1 การตำหนิ

ผู้พูดต้องการตำหนิผู้ฟัง และต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกผิดกับการกระทำของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 8 "รู้จักคิดไหม"

จากตัวอย่างที่ 8 เป็นสถานการณ์ที่เพื่อนไม่พอใจเพื่อนที่มาแซงคิว ผู้พูดได้ใช้ประโยคคำถามแสดงวัจนกรรมอ้อมในการตำหนิผู้ฟัง

2.2 การประชด

ผู้พูดรู้สึกไม่พอใจกับการกระทำของผู้ฟังจึงพูดประชดเพื่อต้องการให้ผู้ฟังรู้ว่าผู้พูดไม่พอใจ ยกตัวอย่างเช่น

ตัวอย่างที่ 9 "ฉันจะช่วยอะไรเธอได้ละ"

ในตัวอย่างที่ 9 นี้เป็นสถานการณ์ที่เจ้านายปฏิเสธสาวใช้ที่มาขอยืมเงินจำนวนมากและรู้สึกไม่พอใจ จึงใช้รูปประโยคคำถามเพื่อทำหน้าที่ประชดผู้ฟัง

2.3 การพูดกระทบ

ผู้พูดต้องการแสดงความไม่พอใจกับผู้ฟังจึงกล่าวถ้อยคำเพื่อทำให้ผู้ฟังรู้สึกกระเทือนใจ

ตัวอย่างที่ 10 "เอาเปรียบกันจริง"

จากตัวอย่างเป็นสถานการณ์ที่เพื่อนปฏิเสธเพื่อนที่มาขอยืมสมุดโน้ต โดยผู้พูดรู้สึกไม่พอใจและต้องการปฏิเสธผู้ฟังจึงกล่าวถ้อยคำที่เป็นการกระทบผู้ฟัง

จากผลการวิเคราะห์หน้าที่ของการใช้วัจนกรรมอ้อมนำมาคำนวณอัตราส่วนร้อยละแล้ว สามารถแสดงการแจกแจงความถี่แบบร้อยละ ดังรายละเอียดในตารางที่ 2 และ 3

ตารางที่ 2 ความถี่ในการปรากฏของหน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อม

หน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อม	จำนวน	ร้อยละ
แสดงความสุภาพ	418	81.6
แสดงความไม่สุภาพ	94	18.4
รวม	512	100

ตารางที่ 2 ความถี่ในการปรากฏของหน้าที่ย่อยในการใช้วัจนกรรมอ้อม

หน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อม	จำนวน	ร้อยละ
การหลีกเลี่ยงผลในทางลบ	304	59.38
การแสดงนัย	76	14.84
การตำหนิ	50	9.77
การประชด	42	8.20
การสั่ง	25	4.88
การขอร้อง	13	2.54
การพูดกระทบ	2	0.39
รวม	512	100

จากตารางที่ 2 แสดงความถี่ในการปรากฏของหน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อมนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานมีการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความสุภาพมากกว่าแสดงความไม่สุภาพ เนื่องจากพบการใช้มากที่สุดร้อยละ 81.6 แต่พบการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความไม่สุภาพเพียงร้อยละ 18.4

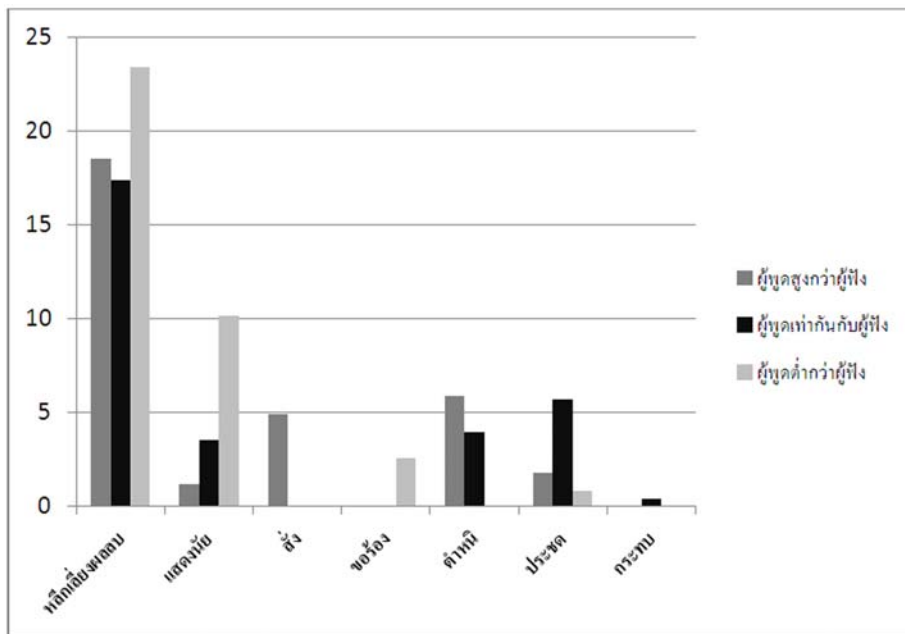
จากตารางที่ 3 แสดงความถี่ในการปรากฏของหน้าที่ย่อยในการใช้วัจนกรรมอ้อม จะเห็นได้ว่า

ผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานนิยมใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อหลีกเลี่ยงผลในทางลบมากที่สุดร้อยละ 59.38 ในขณะที่ใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อพูดกระทบน้อยที่สุด เพียงร้อยละ 0.39

นอกจากนี้การวิเคราะห์การใช้วัจนกรรมอ้อมกับปัจจัยสถานภาพทางสังคมพบว่า ปัจจัยสถานภาพทางสังคมเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการใช้วัจนกรรมอ้อม ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4 และภาพที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 4 ความถี่ในการปรากฏของหน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อมกับสถานภาพทางสังคม

หน้าที่	สถานภาพทางสังคม						รวม	
	ผู้พูดสูงกว่าผู้ฟัง		ผู้พูดเท่ากับผู้ฟัง		ผู้พูดต่ำกว่าผู้ฟัง			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
การหลีกเลี่ยงผลในทางลบ	95	18.55	89	17.38	120	23.43	304	59.38
การแสดงนัย	6	1.17	18	3.52	52	10.15	76	14.84
การสั่ง	25	4.88	-	-	-	-	25	4.88
การขอร้อง	-	-	-	-	13	2.54	13	2.54
การตำหนิ	30	5.86	20	3.91	-	-	50	9.77
การประชด	9	1.76	29	5.66	4	0.78	42	8.20
การพูดกระทบ	-	-	2	0.39	-	-	2	0.39
รวม	165	32.23	158	30.87	189	36.9	512	100

ภาพที่ 1 ความถี่ในการปรากฏของหน้าที่การใช้วัจนกรรมอ้อมกับสถานภาพทางสังคม

จากตารางที่ 4 และแผนภูมิรูปภาพที่ 1 จะเห็นได้ว่า สถานภาพทางสังคมมีผลต่อการใช้วัจนกรรมอ้อม กล่าวคือ ในการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความรู้สึก ได้แก่ การหลีกเลี่ยง ผลในทางลบ การแสดงนัย การสั่งและการขอร้องนั้น ผู้พูดที่มี สถานภาพทางสังคมสูงกว่า เท่าเทียมกัน และต่ำกว่าผู้ฟังจะใช้ วัจนกรรมอ้อม เพื่อหลีกเลี่ยงผลในทางลบมากที่สุด แต่ผู้พูดที่มี สถานภาพทางสังคมสูงกว่าผู้ฟังเท่านั้นที่มีการใช้วัจนกรรมอ้อม เพื่อสั่งตั้งจะเห็นได้ชัดจากการปรากฏของแผนภูมิแท่งสีเทาเข้ม เท่านั้นในส่วนของการใช้วัจนกรรมอ้อมที่เป็นคำสั่ง ในทาง ตรงกันข้าม ผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่า

ผู้ฟังเท่านั้นที่ใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อขอร้อง และมีการใช้ วัจนกรรมอ้อมหน้าที่การแสดงนัยมากที่สุด ดังแสดงแผนภูมิแท่ง สีเทาอ่อนให้เห็นชัดเจนในภาพที่ 1

นอกจากนี้การใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความรู้สึก ที่มีหน้าที่ย่อยได้แก่ การตำหนิ การประชด และการพูดกระทบนั้น พบว่าผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟังไม่มีการใช้วัจนกรรม อ้อมเพื่อแสดงการตำหนิหรือการพูดกระทบ แม้ว่าจะพบการใช้ วัจนกรรมอ้อมหน้าที่การประชดแต่ก็พบเพียงร้อยละ 0.78 เท่านั้น ในทางกลับกันผู้พูดที่เท่าเทียมกันกับผู้ฟังเท่านั้นที่ใช้วัจนกรรม อ้อมเพื่อแสดงความรู้สึกมากที่สุด และผู้พูดที่มีสถานภาพ ทางสังคมสูงกว่าผู้ฟังที่ใช้วัจนกรรมอ้อมหน้าที่การตำหนิมากที่สุด

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์พบว่าเป็นไปตามสมมติฐานเพียง 1 ข้อกล่าวคือ รูปภาพในการใช้วัจนกรรมอ้อมเป็นไปตามสมมติฐาน กล่าวคือพบรูปประโยคทั้งหมด 3 ประเภทได้แก่ รูปประโยค บอกเล่า รูปประโยคคำถาม และรูปประโยคคำสั่ง โดยประโยค ดังกล่าวล้วนมีความหมายไม่ตรงความหมายประจำรูปประโยค

อย่างไรก็ตามหน้าที่ในการใช้วัจนกรรมอ้อมไม่ตรง ตามสมมติฐาน เนื่องจากสามารถจำแนกหน้าที่การใช้วัจนกรรม อ้อมออกเป็น 2 หน้าที่ใหญ่ ได้แก่ การใช้เพื่อแสดงความรู้สึก และการใช้เพื่อแสดงความรู้สึก นอกจากนี้ไม่ว่าผู้พูดจะมี สถานภาพทางสังคมอย่างไรก็ตามใช้วัจนกรรมอ้อมทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสเคาเติน (Schouten, 2007) ที่พบว่า ผู้พูดภาษาแถบตะวันออกมักใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่าผู้พูดภาษา แถบตะวันตก ทั้งในด้านการสื่อสารและการตีความบทสนทนาของ

ผู้อื่น แต่ลักษณะของการใช้วัจนกรรมอ้อมที่ต่างกันคือ ผู้พูด ที่มีสถานภาพทางสังคมเท่ากันกับผู้ฟังจะมีการใช้วัจนกรรมอ้อม ในหลากหลายหน้าที่มากที่สุด และมีการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อ แสดงความรู้สึกมากที่สุด ตรงข้ามกับผู้พูดที่มีสถานภาพทาง สังคมต่ำกว่าผู้ฟังจะมีการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความรู้สึก มากที่สุด

จากผลการวิเคราะห์สนับสนุนแนวคิดของโทมัส (Thomus, 1995) กล่าวคือ ประการแรก ผู้พูดที่มีสถานภาพทาง สังคมต่ำกว่าผู้ฟังมีการใช้วัจนกรรมอ้อมเพื่อแสดงความรู้สึก มากที่สุด เนื่องจากผู้ฟังเป็นผู้ที่มีอำนาจในการสื่อสารเหนือกว่า คือมีอำนาจบีบบังคับ (coercive power) อำนาจที่ได้มาตาม สถานภาพ (legitimate power) และอำนาจที่จะได้รับผลประโยชน์ ในอนาคต (reward power) เช่น สถานการณ์ที่ลูกน้องต้องวิจารณ์ การแต่งกายของเจ้านาย และลูกต้องการทวงสัญญากับพ่อ โดยผู้พูดที่เป็นลูกน้องและลูกต้องคำนึงถึงอำนาจในการสื่อสาร ดังกล่าว จึงไม่สามารถใช้ภาษาที่แสดงความรู้สึกได้

ส่วนการใช้วัจนกรรมอ้อมของผู้พูดที่มีสถานภาพทาง สังคมสูงกว่าผู้ฟังพบลักษณะที่แตกต่างคือ พบการใช้วัจนกรรม อ้อมหน้าที่การสั่งซึ่งไม่พบในสถานภาพทางสังคมอื่น ประกอบกับ พบการใช้การตำหนิมากที่สุด ทำให้สังเกตได้ว่า ผู้พูดที่มีอำนาจ ในการสื่อสารมากกว่าผู้ฟังเท่านั้นที่สามารถสั่งผู้ฟังได้ และสามารถ ตำหนิได้มากที่สุด อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้พูดซึ่งมีอำนาจมากกว่า สามารถใช้วัจนกรรมตรงในการสั่งหรือตำหนิได้ แต่ผู้พูดยังเลือก ใช้วัจนกรรมอ้อม แสดงให้เห็นลักษณะของสังคมไทยที่มีความ เกรงใจกัน ผู้พูดแม้จะมีอำนาจเหนือกว่าแต่ก็คำนึงถึงความ สุภาพในการสื่อสารและลดการบีบบังคับผู้ฟัง โดยผลการวิจัย ในส่วนนี้สนับสนุนแนวคิดของมาร์ตี (Marti, 2006) ที่มองว่า การใช้วัจนกรรมอ้อมเป็นการลดการคุกคามหน้าผู้ฟังและเป็น กลวิธีที่แสดงความรู้สึกประการหนึ่งในการสื่อสาร จากผล การวิจัยของมาร์ตีที่พบว่าระดับการใช้วัจนกรรมอ้อมกับระดับ ของความรู้สึกมีความสอดคล้องกัน นอกจากนี้ในงานวิจัยนี้ยังพบ อีกว่าผู้พูดที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกันกับผู้ฟังนั้นมีการใช้ วัจนกรรมอ้อมของในหลากหลายหน้าที่มากที่สุด ดังจะเห็นได้จาก ผลการวิจัยที่พบทั้งการใช้เพื่อแสดงความรู้สึก และแสดง ความไม่สุภาพ และเป็นสถานภาพแบบเดียวเท่านั้นที่มีการใช้เพื่อ แสดงความรู้สึกมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะอำนาจในการสื่อสาร

ที่เท่าเทียมกันจึงไม่ต้องคำนึงถึงคุณภาพในการสื่อสารมากนัก จึงสามารถเลือกใช้ภาษาได้หลากหลายกว่าสถานภาพทางสังคมอื่น

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยที่พบว่าสถานภาพทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญในการเลือกใช้วัจนกรรมอ้อม โดยเฉพาะผู้พูดที่มี สถานภาพทางสังคมต่ำกว่าผู้ฟังจะเลือกใช้วัจนกรรมอ้อมมากที่สุด สอดคล้องไปกับผลงานวิจัยของมอร์แกน (Morgan, 2010) ที่พบว่า สถานภาพทางสังคมมีผลต่อการใช้วัจนกรรมอ้อม โดยผู้พูดภาษาอังกฤษแบบแอฟริกันอเมริกันที่อาศัยอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งผู้พูดในกลุ่มนี้มีสถานภาพทางสังคมไม่เท่าเทียมกันกับผู้พูด ภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน จึงมักนิยมใช้วัจนกรรมอ้อมมากกว่า ผู้พูดภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน ดังนั้นมอร์แกนจึงสรุปว่าการใช้ วัจนกรรมอ้อมไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้พูด และผู้ฟังเท่านั้น แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ในสังคมอีกด้วย

จากผลการวิเคราะห์จะเห็นได้ชัดเจนว่าสถานภาพทาง สังคมมีผลต่อการใช้วัจนกรรมอ้อม เนื่องจากผู้พูดที่มีสถานภาพ ทางสังคมสูงกว่า ต่ำกว่าหรือเท่ากับผู้ฟัง ล้วนมีการใช้วัจนกรรม อ้อมเพื่อแสดงหน้าที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสถานภาพทางสังคม จึงสามารถสรุปได้ว่าคนไทยมีนิสัยชอบใช้วัจนกรรมอ้อมไม่ว่าจะเป็น กรณีเพื่อแสดงความสุภาพหรือไม่สุภาพก็ตาม ดังจะเห็นได้ชัดเจน จากสถานการณ์ที่พบในแบบสอบถามทั้งการวิจารณ์ แนะนำ ขอร้อง สั่ง หรือการแสดงความไม่พอใจ คนไทยก็ยังนิยมใช้ วัจนกรรมอ้อมในการสื่อสาร ทั้งนี้เป็นเพราะการที่คนไทยอยู่ใน สังคมที่มีความเกรงใจกันเป็นหลัก และมีการนับถือผู้ใหญ่หรือ ผู้อาวุโสกว่า อีกทั้งยังต้องการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างบุคคล และต้องการลดทอนน้ำใจซึ่งกันและกันอีกด้วย ซึ่งผลการวิจัย สันนิษฐานผลงานวิจัยของทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา (2554) ที่ศึกษา ความหมายของคำว่า "ไม่เป็นไร" "เกรงใจ" และ "ขอโทษ" พบว่า คำทั้งสามคำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมไทยที่ว่า คนไทย มักหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และมีความเคารพผู้ใหญ่ อีกทั้ง หรือไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้สึกไม่ดีหรือไม่ต้องการรบกวนผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

- ทัศนีย์ เมฆถาวรวัฒนา. 2554. "การวิเคราะห์ความหมาย แบบครอบคลุมของคำสำคัญทางวัฒนธรรม "ไม่เป็นไร" "เกรงใจ" และ "ขอโทษ" ในภาษาไทยตามแนวทฤษฎี อภิภาษาเชิงอรรถศาสตร์ธรรมชาติ". วิทยานิพนธ์ ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา ภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนพรรัช สายหุ่่น, 2542. "กลวิธีการปฏิเสธในภาษาอังกฤษ ของนักศึกษาไทยที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษา ต่างประเทศ: การศึกษาการถ่ายโอนทางวัจนปฏิบัติ ศาสตร์". วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- Blum - Kulka, S. 1987. "Indirectness and politeness in request; same or different?." In *Journal of Pragmatics*, 11: 131-146.
- Brown, P. & Levinson, S.C. 1987. *Politeness: Some universals in language usage*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Hara, K. & Kim, M.S. 2004. "The effect of self - construals on conversational indirectness." *Journal of Intercultural Relation*, 28 : 1-18.
- Marti, Leyla. 2006. " Indirectness and politeness in Turkish - German bilingual and Turkish monolingual requests." *Journal of Pragmatics*, 38 : 1836-1869.
- Morgan, Marcyliena. 2010. "The present action of indirectness and power in everyday life." *Journal of Pragmatics*, 42 : 283-291.
- Schouten Barbara C. 2007. "Self - construals and conversational indirectness: A Dutch perspective." *International Journal of Intercultural Relations*, 31 : 293-297.
- Searl, J.R. 1975. "Indirect speech acts." In: *Syntax and semantics*, Vol 3, New York: Academic Press.
- Thomus, J. 1995. *Meaning in Interaction: An Introduction to Pragmatics*, New York: Longman Group Limited.

>> **ชุติชล เอมดิษฐ์**

สำเร็จการศึกษา อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.
2552 ศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย เกียรตินิยมอันดับสอง จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปี พ.ศ. 2549
ปัจจุบันเป็นนิสิตปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย